

DIN ISTORIOGRAFIA SUPPLEX-ULUI: CERCETĂRILE LUI ZENOVIE PĂCLIȘANU

Mișcarea de emancipare politico-națională de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în speță *Supplex Libellus Valachorum* (1791) a fost, după cum s-a demonstrat în istoriografie¹, documentul reprezentativ al națiunii române, care s-a sprijinit, în problemele de fond, pe programul politic, conceput și aplicat de episcopul Inochentie Micu-Klein. Text programatic, care avea adeziunea națiunii române majoritare din Transilvania, *Supplex*-ul glăsuia în numele ei și cerea, pe baza unor argumente istorice și filosofice, un loc de sine stătător pentru români, în sistemul politic al Transilvaniei. Cu toate că acțiunea s-a soldat cu o înfrângere, efectele au fost însemnate și de durată, în diferite structuri ale societății românești. Se va declanșa o mișcare națională fără precedent, indicând alte căi pentru viitoarele acțiuni politice și culturale și contribuind la dezvoltarea conștiinței naționale².

În persepectiva impactului istoric — politică³ și-a dimensiunilor politicii românilor între 1790—1848⁴, cercetările de natură istoriografică asupra lui *Supplex Libellus Valachorum* au subliniat, mai convingător, locul și importanța mișcării în devenirea noastră națională⁵. Din acest punct de vedere, subscriem la interesantele rezultate ale investigațiilor profesorului Pompiliu Teodor. Istoricul a examinat „/.../ momentele cheie, care au marcat cercetarea și interpretarea actului politic de-a lungul principalelor faze din istoria și istoriografia națională”⁶. Al. Papiu Ilarian, G. Barițiu, A. D. Xenopol, S. Dragomir, I. Lupaș, N. Iorga, Zenovie Păclișanu, Gh. I. Brătianu, Șt. Pascu, C-tin C. Giurescu, I. Tóth Zoltán, Ladislau Makkai, Ladislau Gáldi, David Prodan, Aurel Răduțiu, Ladislau Gyémánt, N. Bocșan, Josef Wolf⁷ ș.a. constituie, prin lucrările lor, tot atâtea „etape istoriografice” în cunoașterea mișcării *Supplex Libellus Valachorum*, pe firul istoriei moderne a românilor. În demersul său istoriografic, P. Teodor menționează, la un moment dat: „În ordinea însemnătății, numai studiul lui Zenovie Păclișanu din 1923, intitulat *Luptele politice ale Românilor ardeleni din 1790—1792*, publicat în *Memoriile Academiei Române*, va mai aduce o informație în măsură să întregască cunoașterea mișcării

¹ D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*. Ediție nouă, cu adăugiri și precizări, București, 1984.

² *Ibidem*.

³ I. Mârza, în *Biblioteca și cercetarea*, XVI, 1992, pp. 18—25.

⁴ I. Gyémánt, *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1790 și 1848*, București, 1986.

⁵ P. Teodor, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia*, Cluj-Napoca, 1—2, 1991, p. 3—15. Textul este republicat în volumul *Istoriei români și probleme istorice*, Oradea, 1993, pp. 168—181.

⁶ *Idem*, *Istoriei români și probleme istorice*, p. 167.

⁷ *Ibidem*, pp. 168—181.

politice românești⁸. Pornind de la această afirmație tranșantă, care poate fi acoperită sub raport documentar și interpretativ, și având în vedere preocupările noastre de perspectivă asupra moștenirii istoriografice rămasă de la Z. Pâclișanu (1886—1957), istoric, preot greco-catolic, funcționar superior și diplomat, autor a nenumărate cercetări consacrate perioadei „Renașterii naționale“, socotim utilă aprofundarea contribuției celui care a redactat *Istoria Bisericii Române Unite* (editată, deocamdată, în publicații peste hotare) la cunoașterea momentului *Supplex Libellus Valachorum*.

În ședința din 17 martie 1922, sub cupola Academiei Române, Z. Pâclișanu, în calitate de Membru corespondent (ales din 1919), susținea un „studiu istoric cu anexe documentare“, intitulat *Luptele politice ale Românilor ardeleni din anii 1790—1792*. Publicat un an mai târziu, în *Academia Română Memoriile Secțiunii Istorice Seria III Tomul I Mem. 2*, la editura bucureșteană „Cultura Națională“, pe 113 pagini, textul, dens și temeinic, sub aspectul documentației istorice, pune în circulație nu numai judecăți de valoare, observații personale și opinii interesante și noi asupra principalelor momente ale luptelor politice românești din Ardeal între 1790—1792, inclusiv despre *Supplex Libellus Valachorum* ci și dădea publicității 35 piese documentare, culese din fonduri arhivistice interne. Căci o parte din substanța documentară a cercetării a fost obținută de istoric, în urma investigațiilor la Arhiva Mitropoliei Greco-Catolice din Blaj, Arhiva Episcopiei Române Unite din Oradea, Arhiva județului Hunedoara, Biblioteca Academiei Române (București), Biblioteca Arhidiecezană din Blaj și chiar din arhiva personală⁹, fără să omitem valorificarea istoriografiei române și străine asupra problemei naționale, existentă în literatura de specialitate, până în deceniul 3 al secolului¹⁰.

Z. Pâclișanu mai abordase, și până în deceniul 3, aspecte din lupta națională a românilor ardeleni, publicând rezultate ale investigațiilor sale, sub forma unor articole scurte, în reviste blăjene, care i-au fost accesibile înainte de „Marea Unire“. Astfel, pe parcursul a cinci părți, a prezentat mișcarea politică din anul 1790¹¹, a examinat poziția episcopului Ioan Bob, în dieta clujeană, față de *Supplex Libellus Valachorum*¹² ori și-a expus punctul de vedere asupra unor ediții din același text politic¹³.

La îndemâna experienței de cercetare istorică, acumulată până în deceniul 3, și ca urmare a valorificării unor surse documentare inedite ori inaccesibile până atunci, conservate în arhive și biblioteci re-

⁸ *Ibidem*, p. 172.

⁹ Z. Pâclișanu, *Luptele politice ale Românilor ardeleni din 1790—1792. Studiu istoric cu anexe documentare*, București, 1923, pp. 1—113.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Idem*, în *Unirea*, Blaj, XXV, 8, 28 ianuarie 1915, p. 2; II, în *ibidem*, XXV, 9, 30 ianuarie 1915, p. 2—3; III, în *ibidem*, XXV, 10, 2 februarie 1915, p. 1—2; IV, în *ibidem*, XXV, 11, 4 februarie 1915, p. 2—3; V, în *ibidem*, XXV, 12, 6 februarie 1915, p. 2.

¹² *Idem*, în *Unirea*, XXV, 33, 3 aprilie 1915, p. 7—8.

¹³ *Idem*, în *Cultura creștină*, I, 1, 1915, p. 22—24.

mănești, la care s-a adăugat interpretarea istoriografică a problemei, preluată din realizările naționale și străine din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și din ultimele titluri ale bibliografiei românești de profil, Z. Păclișanu publică, de data aceasta, o cercetare amplă, structurată pe 9 secțiuni. Ductul istoriografic, dedicat demersurilor politice ale românilor ardeleni din 1790—1792, a fost sistematizat de autor după următoarea schemă de lucru: 1) *Introducere* (p. 1—4); 2) *Brutalități și asupriri* (p. 5—8); 3) *Activitatea politică a Românilor ardeleni în anul 1790* (p. 9—20); 4) *Supplex Libellus Valachorum* (p. 21—41); 5) *Efectele literare ale lui Supplex Libellus Valachorum* (p. 41—48); 6) *Influința lui Supplex Libellus asupra desvoltării politice a Românilor ardeleni* (p. 49—54); 7) *Cealaltă activitate politică a Românilor ardeleni în 1791* (p. 54—57); 8) *Misiunea episcopilor Ioan Bob și Gherasim Adamovici la Curtea din Viena în anul 1792* (p. 57—78); 9) *Anexe domentare* (p. 79—113)¹⁴.

Ampla cercetare, consacrată de istoric mișcării naționale a Românilor ardeleni între anii 1790—1792, care a întrunit adeziunea unor voci autorizate ale istoriografiei contemporane lui Z. Păclișanu, cum a fost, de pildă, N. Iorga¹⁵, completează nivelul de cunoaștere ale tabloului mișcării politice românești din epoca Luminilor. Autorul analizează, în acest sens, după posibilitățile documentare ale deceniului 3 și în spiritul metodologic interpretativ specific momentului istoriografic respectiv, efervescența politică românească din anul 1790 și trasează direcția în care a pornit fenomenul politico-național, încununat de momentul *Supplex Libellus Valachorum*. Pe lângă folosirea frecventă a unor izvoare documentare interne și, din acest punct de vedere, convingător este apelul la sursele istorice păstrate la Arhiva Episcopiei Române Unite din Oradea, pe care le citează de peste 40 de ori, Z. Păclișanu își găsește puncte de sprijin documentar și patriotic într-o variată istoriografie română și chiar străină. Amintim, acum și aici, în ordine alfabetică, o parte din titlurile citate de autor: *Analele Academiei Române; Anuarul Liceului Piaristilor din Cluj pe anul scolastic 1906/7*; Aug. Bunea, *Din istoria românilor. Episcopul Inocențiu Micu Klein (1728—1751)*, Blaj, 1900; *Copia documentelor cumpărate prin Frații de Mocioni și Excelența Sa Părintele Arhiepiscop Alexandru Sterca Șuluțiu în folosul națiunii române*; Elie Dăianu, *Supplex Libellus Valachorum, 1791. Text original și traducere românească*, Sibiu, 1901; Silviu Dragomir, *Curtea din Viena și mișcarea Românilor din Ardeal în anii 1791—1792 (în Transilvania, XLV, 1912)*; idem, *Correspondența episcopului Gherasim Adamovici și mișcarea de emancipare a clerului și poporului românesc în anul 1791*, Sibiu, 1911; *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, 11, 27 martie 1863; Eugen von Friedenfels, *Joseph Bedeus von Scharberg. Beiträge zur Zeitgeschichte Siebenbürgens ins 19. Jahrhundert*, I, Wien, 1885; G. M. Gottlieb Herrmann — Oskar von Meltzl, *Das alte und neue Kronstadt*, II, Hermannstadt, 1887; Hunfalvy Pál, *Bölla Márton és*

¹⁴ *Idem*, *Luptele politice ale Românilor ardeleni din anii 1790—1792*, p. 2—113.

¹⁵ Cf. N. Iorga, în *Revista istorică*, IX, 7—9, 1923, p. 147—152.

Eder Károly és meg az oláh incolatus Erdélyben (in *Szazadok*, 1879); *Hunyadmegyei régészeti és történelmi társulat evkönyve*, XIV, Deva, 1904; N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul XVIII*, II, București, 1901; I. Lupaș, *Contribuții la istoria Românilor ardeleni, 1780—1792*, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunei Istorice 1914—1915*; idem, *Misiunea episcopilor Gherasim Adamovici și Ioan Bob la Curtea din Viena în anul 1792*, Sibiu, 1912; Paul von Mitrofanov, *Joseph II. Seine politische und kulturelle Tätigkeit*, Wien u. Leipzig, 1920; Al. Pa-piu Ilarian, *Vieața, operele și ideile lui Gh. Șincai din Șinca*, București, 1869; idem, *Istoria Românilor din Dacia superioară*, II, Viena, 1852; *Protocolul dietei din 1790/91, ședința a 65-a (Ediția Cluj, 1832)*; Ilarion Pușcariu, *Documente pentru limbă și istorie*, I, Sibiu, 1889; Sterie Stinghe, *Documente privitoare la trecutul Românilor din Șchei*, II, Brașov, 1902; *Supplex Libellus Valachorum / ... /*, Claudiopoli, 1791; Fr. Teutsch, *Geschichte der siebenbürgischer Sachsen*, II, Hermannstadt, 1907; *Transilvania*, Sibiu, XLIV, 1913; Ferdinand von Ziglauer, *Die politischen Reformbewegungen in Siebenbürgen in der Zeit Joseph's II. und Leopold's II*, Wien, 1881¹⁶ ș.a.

Unul din aspectele noi, aduse în cercetare de Z. Păclișanu, vizează activitatea politică românească din anul 1790, respectiv începutul mișcării politico-naționale, pe coordonatele tratate de episcopul Inochentie Micu-Klein, și locul elaborării textului programatic *Supplex Libellus Valachorum*. Din acest punct de vedere, plină de informații, culese din izvoare documentare interne, și de interpretări istorice este secțiunea a III-a a studiului, *Activitatea politică a Românilor ardeleni în anul 1790*¹⁷. Problematika ei a fost inteligent anticipată de autor, în partea introductivă a investigației, unde discută situația românilor ardeleni în cadrul Marelui Principat al Transilvaniei, după moartea lui Iosif al II-lea (20 februarie 1790)¹⁸, nenumăratele „brutalități și asupriri“ (ca să preluăm vocabularul lui Z. Păclișanu)¹⁹, la care au fost supuși, în cadrul general al revocării decretelor defunctului împărat.

De altfel, în contextul „revocatio ordinationis“, Z. Păclișanu discută, în deplină cunoștință de cauză, activitatea politică a elitelor românești, între care s-au remarcat: Ioan Para, vicarul Năsăudului, Petru Maior, Ioan Halmagi, vicarul Făgărașului, Chiril Țopa, protopopul Sibiului, episcopii Ioan Bob și Ignatie Darabant. Este perioada în care asistăm la o manifestare unitară a conștiinței naționale, când se redactează o serie de texte politice, între care se remarcă și petiția din 1790 iscălită de către ofițerii celor două regimente românești de graniță, prin care se cereau Curții vieneze drepturi pentru poporul român din Ardeal²⁰.

¹⁶ Z. Păclișanu, *Luptele politice ale Românilor ardeleni din anii 1790—1792*, p. 1—113.

¹⁷ *Ibidem*, p. 9—20.

¹⁸ *Ibidem*, p. 1—4.

¹⁹ *Ibidem*, p. 5—8.

²⁰ *Ibidem*, p. 16—20, 92—95. Rezultatele cercetărilor lui Z. Păclișanu au fost utilizate, ulterior, de D. Prodan, *op. cit.*, p. 21—62; I. Gyémánt, *op. cit.*, passim.

Supplex Libellus Valachorum este abordat de Z. Păclișanu în cadrul unui capitol aparte, care debutează cu aprecierea: „Actul cel mai important al acestei mari mișcări de emancipare națională, important prin cuprinsul său, prin ideile sale, prin soarta sa, prin multele sale urmări, dar cu deosebire prin covârșitoarea influență pe care a avut-o asupra evoluției politice românești, este *Supplex Libellus Valachorum*”²¹. Istoricul analizează forma redacțională și conținutul textului, subliniind contribuția lui Iosif Meheși, secretar la Cancelaria ungaro-transilvăneană din Viena, feciorul preotului unit din Cluj-Mănăstur și-a doctorului oculist Ioan Molnar-Piuariu, fără să treacă cu vederea rolul altor intelectuali români la alcătuirea textului, care cuprindea formularea justificată și erudită, bazată pe mărturii istorice și politice, a doleanțelor națiunii române²².

O altă noutate a cercetării lui Z. Păclișanu, în deceniul 3, asupra lui *Supplex Libellus Valachorum*, este evidențierea polemicii, venite din partea națiunilor privilegiate ale sistemului politic din Marele Principat al Ardealului, pe marginea textului românilor, surprinderea reacțiilor sașilor și ungarilor, după ce s-a făcut cunoscut conținutul textului, după prezentarea în cadrul dietei de la Cluj (21 iunie 1791)²³. Istoricul analizează, la îndemâna bibliografiei și după informația existentă în izvoare documentare interne, „efectele literare” ale textului politic, trecând în revistă și analizând conținutul altor petiții, care reprezentau punctul de vedere al națiunilor privilegiate dar și reacția intelectualității românești²⁴. Sondarea reacțiilor venite din diferite părți și medii social-politice, pe marginea lui *Supplex Libellus Valachorum*, va constitui un adevărat câștig istoriografic, dacă avem în vedere viitoarele cercetări românești, care au putut să demareze ulterior, datorită contribuției documentare și interpretative a lui Z. Păclișanu.

De fapt, autorului nu-i scapă nici consecințele *Supplexului* asupra viitoarei dezvoltări politice a românilor ardeleni²⁵, cu relevarea altor momente din activitatea lor politică, în anul 1791 (cu efortul lui Ioan Para, Ignatie Darabant)²⁶, fără să omită obiectivul și semnificația misiunii episcopilor Ioan Bob de la Blaj și Gherasim Adamovici din Sibiu la Curtea din Viena (1792)²⁷.

Dacă ar fi să facem o observație, în legătură cu modul de citare și de întrebuintare al bibliografiei de specialitate, trebuie să afirmăm că Z. Păclișanu a citat corect, cu rare excepții, titlurile lucrărilor și paginația. Este o dovadă în plus că, la data redactării textului, autorul a avut la îndemână lucrările cele mai folositoare asupra subiectului abordat. În câteva cazuri, se observă, totuși, redarea unor titluri prescurtate

²¹ Z. Păclișanu, *Luptele politice ale Românilor ardeleni din anii 1790–1792*, p. 21.

²² *Ibidem*, p. 21–41.

²³ *Ibidem*, p. 41–48.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 49–54.

²⁶ *Ibidem*, p. 54–57.

²⁷ *Ibidem*, p. 57–78.

ori incomplete, poate și din cauza vitezei redactării discursului. Așa este cazul, de pildă, la *Analele Academiei Române; Anuarul Liceului Piaristilor din Cluj pe anul scolastic 1906/7*; lucrările lui Aug. Bunea, Elie Dăianu, G. M. Gottlieb Herrmann, Hunfalvy P.; *Foaie pentru minte, inimă și literatură; Protocolul dietei din 1790/91, ședința a 65-a; Transilvania*²⁸ ș.a. Nivelul cercetării istorice și chiar metodologia investigației din deceniul 3, pentru care era specifică orientarea critică în abordarea istoriei realitate, pe firul unui „localism creator în istoriografie”²⁹, la care aparține indiscutabil și Z. Păclișanu, justifică, în bună măsură, aceste aspecte tehnice, vis-à-vis de lucrarea consacrată activității politice a românilor ardeleni din anii 1790—1792.

O apreciere asupra conținutului studiului *Luptele politice ale românilor ardeleni din anii 1790—1792* trebuie să țină seama printre altele de efortul autorului de restabilire a activității politice românești în anul 1790, pornind de la unele cercetări vechi³⁰, în raport direct cu antecedentele și cu debutul lui *Supplex Libellus Valachorum*, la care se adaugă informații suplimentare asupra locului unde a fost alcătuit memoriul. Investigațiile lui Z. Păclișanu asupra polemicii declanșate de textul reprezentativ pentru gândirea românească din veacul Luminilor, în mod concret în ceea ce privește reacțiile venite din partea națiunilor privilegiate ale sistemului politic din Marele Principat al Transilvaniei, au constituit tot atâtea noi etape în efortul de cunoaștere al complexei problematice, declanșată în societatea ardeleană de *Supplex Libellus Valachorum* și de promotorii mișcării, de-a lungul desfășurării ei: Ioan Para, Petru Maior, Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Ignatie Darabant, Ioan Molnar-Piuariu și Iosif Meheși.

În acest sens, rezultatele cercetării lui Z. Păclișanu constituie un succes pentru istoriografia română din deceniul 3 al secolului³¹. Atașate la lucrările lui Silviu Dragomir consacrate aceleiași problematice — *Curtea din Viena și mișcarea românilor din Ardeal în anii 1791—1792* (1912) ori Ioan Lupaș, *Correspondența episcopului Gherasim Adamovici și mișcarea de emancipare a clerului și poporului românesc în anul 1791* (1911), respectiv *Contribuțiuni la istoria românilor ardeleni 1780—1792*, București, 1915, concluziile lui Z. Păclișanu au contribuit, fără doar și poate, la formarea unei noi imagini, mai aproape de adevăr, asupra istoriei politice a românilor ardeleni în veacul Luminilor. În litera programului de cercetare istoriografică, formulat clar de Al. Lapedatu³², discursul lui Z. Păclișanu din 1922 a pregătit, la nivel teoretic și practic, cercetările fundamentale de mai târziu ale lui David Prodan despre

²⁸ *Ibidem*, p. 4, 22, 29, 32, 37, 38, 39, 40, 43, 45, 48, 50, 55, 56, 62, 65, 66, 67, 73.

²⁹ Cf. considerațiile lui Al. Zub, *Istorie și istorici în România interbelică*, Iași, 1989, p. 169, 180.

³⁰ Vezi nota 11.

³¹ Scurtă caracterizare, sub raport istoriografic, a contribuției lui Z. Păclișanu, la P. Teodor, *Istorici români și probleme istorice*, p. 172.

³² *Istoriografia română ardeleană în legătură cu desfășurarea vieții politice a neamului românesc de peste Carpați*, București, 1923, p. 23—24.

*Supplex Libellus Valachorum*³³ ori concluziile și interpretările din deceniile 7—9 asupra politicului la românii ardeleni între 1790—1848³⁴.

Privită în ansamblu, cercetarea lui Z. Păclișanu, intitulată *Luptele politice ale Românilor ardeleni din anii 1790—1792* poate fi considerată parte integrantă din efortul general de „reabilitare istorică“ pe care o propunea, în deceniul 3, Al. Lapedatu³⁵. Efortul intelectual al istoricului Z. Păclișanu, care trebuie atașat, în cazul investigațiilor asupra lui *Supplex Libellus Valachorum*, la contribuțiile marcante ale lui Silviu Dragomir și Ioan Lupaș, include, indiscutabil, o valoare științifică și morală, pentru care a pledat atât de cordial, sub cupola Academiei Române, Al. Lapedatu³⁶. Pentru toate acestea, investigațiile lui Z. Păclișanu asupra istoriografiei *Supplex*-ului plasat în cadrul mai amplu al mișcării politice și naționale a românilor ardeleni din veacul al XVIII-lea, rămân remarcabile sub aspect documentar și interpretativ³⁷ și îi asigură autorului un loc aparte printre istoricii din România interbelică³⁸.

IACOB MĂRZA

AUS SUPPLEXGESCHICHTSSCHREIBUNG: ZENOVIE PĂCLIȘANU'S UNTERSUCHUNGEN

(Zusammenfassung)

Der Verfasser des Vortrages forschert den Beitrag des Historikers Zenovie Păclișanu (1886—1957) bezüglich der Erkenntnis des geschichtlichen Momentes *Supplex Libellus Valachorum* (1791). Es war ein wichtiges und politisches Dokument der rumänischen Nation aus Siebenbürgen zur Zeit der Aufklärung. Die heutigen Untersuchungen setzten die wissenschaftlichen Richtungen des Professoren Pompiu Teodor über Supplexgeschichte fort. In diesem Sinn legt der Verfasser die Form und den Inhalt des geschichtlichen Studiums (mit dokumentarischer Beilage) *Luptele politice ale Românilor ardeleni din anii 1790—1792* (Die politischen Kämpfe der siebenbürgischen Rumänen aus den Jahre 1790—1792)

³³ O recunoaștere a valorii cercetării lui Z. Păclișanu poate fi considerat și faptul că D. Prodan citează, de peste 15 ori, rezultatele investigațiilor sale. Cf. *Supplex Libellus Valachorum*. Ediție nouă, refăcută, București, Edit. șt., 1967, p. 11, 33, 37, 38, 42, 46, 49, 55, 59, 60, 172, 173, 174, 175, 182, 186, 288, 459. Același D. Prodan folosește de 14 ori rezultatele istoricului Z. Păclișanu și în *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*. Ediție nouă, cu adăugiri și precizări, București, Edit. șt. și enc., 1984, p. 11, 38, 39, 56, 57, 68, 72, 77, 79, 178, 179, 186, 189, 424.

³⁴ „Zenovie Păclișanu completează în chip fericit documentația editată anterior de Ioan Lupaș și Silviu Dragomir privind epoca *Supplexului*, iar în alte contribuții aduce un bogat material referitor la viața și activitatea reprezentanților de frunte ai Școlii Ardelene“ afirmă L. Gyémánt, *op. cit.*, p. 35. Cf. și p. 22, 48, 53, 160, 185, 207, 230, 285, 356, 436, 446, 470.

³⁵ Al. Lapedatu, în *AIIIN*, Cluj, I, 1921—1922, p. 18.

³⁶ *Istoriografia română ardeleană în legătură cu desfășurarea vieții politice a neamului românesc de peste Carpați*, București, 1923, p. 24.

³⁷ P. Teodor, *Istoricii români și probleme istorice*, p. 172.

³⁸ Al. Zub, *op. cit.*, p. 169, 180.

aus. Der Historiker hat die Rede an der Rumänischen Akademie am 17-ten März 1922 gesprochen und veröffentlichte den Text im Jahre 1923 bei dem Verlag „Cultura Națională“ von Bukarest.

Der Verfasser des Vortrages meinte, dass Zenovie Păclișanu richtige und gründliche Meinungen in seiner Rede über dem Moment *Supplex Libellus Valachorum* gehabt hat. Eigentlich verwertet er echte dokumentarische Quellen aus siebenbürgischen Archiven und Bibliotheken (Grosswardein, Blasendorf u.a.). Am Ende der Untersuchung legt der Verfasser das Studium des Historikers Zenovie Păclișanu in Aussicht der rechtmäßigen Beiträge zur Geschichtsschreibung aus der Periode vor dem letzten Krieg (Ioan Lupăș, Silviu Dragomir u.a.) bezüglich der politischen Bewegung *Supplex Libellus Valachorum* aus.